

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»**

ЗАТВЕРДЖЕНО РАДОЮ
інженерно-хімічного факультету
Протокол №__ від _____ 2016 року

Декан ІХФ _____ Є.М. Панов

м.п.

ПРОГРАМА

Фахового випробування для вступу на освітньо-професійну програму підготовки
магістра/спеціаліста по спеціальності

**151. «Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології»
(Автоматизація хіміко-технологічних процесів і виробництв)**

Програму рекомендовано кафедрою
Автоматизації хімічних виробництв
Протокол №__ від «__» _____ 2016 року
Завідувач кафедри _____ проф. А.І. Жученко

Київ 2016

ВСТУП

Мета програми фахового випробування для вступу на освітньо-професійну програму підготовки магістра/спеціаліста по спеціальності 151. «Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології» - визначити у вступників здатності з наступних дисциплін: математичні основи теорії управління; комп'ютерні технології та програмування; оптимізація технологічних процесів і систем управління; основи САПР; технічні засоби автоматизації; автоматизація технологічних процесів галузі; ідентифікація та моделювання технологічних об'єктів; теорія автоматичного управління; проектування систем управління.

Задача програми фахового випробування для вступу на освітньо-професійну програму підготовки магістра/спеціаліста по спеціальності 151. «Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології» - визначити у вступників сформовану систему знань і умінь з дисциплін: математичні основи теорії управління; комп'ютерні технології та програмування; оптимізація технологічних процесів і систем управління; основи САПР; технічні засоби автоматизації; автоматизація технологічних процесів галузі; ідентифікація та моделювання технологічних об'єктів; теорія автоматичного управління; проектування систем управління.

Програма фахового випробування для вступу на освітньо-професійну програму підготовки магістра/спеціаліста по спеціальності 151. «Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології» має наступну структуру:

- Вступ;
- Основний виклад;
- Прикінцеві положення;
- Список літератури;
- Перелік розробників програми.

Програма фахового випробування для вступу на освітньо-професійну програму підготовки магістра/спеціаліста по спеціальності 151. «Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології» вміщує навчальний матеріал з дисциплін: математичні основи теорії управління; комп'ютерні технології та програмування; оптимізація технологічних процесів і систем управління; основи САПР; технічні засоби автоматизації; автоматизація технологічних процесів галузі; ідентифікація та моделювання технологічних об'єктів; теорія автоматичного управління; проектування систем управління

Для фахового вступного випробування на освітньо-професійну програму підготовки магістра/спеціаліста по спеціальності 151. «Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології» передбачено 30 екзаменаційних білетів. Екзаменаційний білет складається з 3-х теоретичних питань з розділів дисциплін: математичні основи теорії управління; комп'ютерні технології та програмування; оптимізація технологічних процесів і систем управління; основи САПР; технічні засоби автоматизації; автоматизація технологічних процесів галузі; ідентифікація та моделювання технологічних об'єктів; теорія автоматичного управління; проектування систем управління

Методика проведення фахового випробування. Члени конкурсної комісії з додаткового випробування інформують вступників про порядок проведення і оформлення робіт з фахового випробування, видають вступникам екзаменаційні білети за варіантами і спеціально роздруковані листи для оформлення робіт, які потрібно підписати, зробити в них письмові відповіді на питання екзаменаційного білету і поставити наприкінці листа дату і особистий підпис вступника.

Тривалість фахового випробування для вступу на освітньо-професійну програму підготовки магістра/спеціаліста по спеціальності 151. «Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології» - не більше 2-х академічних годин (90 хв.) без перерви. На організаційну частину фахового випробування (пояснення по проведенню, оформленню і критеріям оцінювання випробування, видача білетів і листів для оформлення роботи)

відводиться 20 хвилин перед початком відліку часу на фахове випробування, на відповіді на кожне з трьох питань екзаменаційного білету вступнику дається по 30 хвилин і на заключну частину (збір білетів і письмових робіт у випускників членами конкурсної комісії) - 10 хвилин.

По закінченні часу, відведеного на складання фахового випробування, проводиться перевірка відповідей та їх оцінювання. Оцінка проводиться всіма членами комісії. Члени конкурсної комісії приймають спільне рішення щодо оцінки відповіді на кожне питання екзаменаційного білету. Такі оцінки виставляються на аркуші з відповідями студента.

Підведення підсумку фахового випробування здійснюється шляхом занесення балів в екзаменаційну відомість. З результатами іспиту студент ознайомлюється.

Результати письмового додаткового можуть бути оскаржені в порядку, передбаченому для оскарження рішень конкурсної комісії.

ОСНОВНИЙ ВИКЛАД

Курси математичні основи теорії управління; комп'ютерні технології та програмування; оптимізація технологічних процесів і систем управління; основи САПР; технічні засоби автоматизації; автоматизація технологічних процесів галузі; ідентифікація та моделювання технологічних об'єктів; теорія автоматичного управління; проектування систем управління охоплюють практично усі напрямки знань, що необхідні для роботи за фахом автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології.

Курси будуються на взаємозв'язку одного матеріалу з іншим.

Розглянемо повний перелік навчального матеріалу з дисциплін: математичні основи теорії управління; комп'ютерні технології та програмування; оптимізація технологічних процесів і систем управління; основи САПР; технічні засоби автоматизації; автоматизація технологічних процесів галузі; ідентифікація та моделювання технологічних об'єктів; теорія автоматичного управління; проектування систем управління, які виносяться на додаткове випробування для вступу на освітньо-професійну програму підготовки магістра/спеціаліста по спеціальності 151. «Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології»

1. Математичні основи теорії управління

Комбінаторика: поняття, перестановки, розміщення, комбінації.

Повторні випробування. Формули теореми Бернуллі та Муавра – Лапласа.

Випадкова величина, поняття закону її розподілу.

Числові характеристики випадкових величин.

Описати та порівняти рівномірний та нормальний закони розподілу.

Описати та порівняти рівномірний та експоненціальний закони розподілу.

Описати та порівняти експоненціальний та нормальний закони розподілу.

Поняття математичної статистики: генеральна сукупність та вибірка. Методи отримання вибірок.

Поняття кореляційного аналізу, розрахунок та визначення суттєвості коефіцієнта парної кореляції.

Поняття регресійного аналізу: створення регресійної моделі технологічного об'єкту методом найменших квадратів.

Сутність параметричного проектування.

2. Комп'ютерні технології та програмування

Системне програмне забезпечення: вкажіть основні види програмного забезпечення; що входить у склад базового (системного) програмного забезпечення? перелічіть основні функції операційної системи.

Що таке система числення? Перелічіть найбільш поширені.

Опишіть двійкову систему числення. Перетворіть двійкове число 0101 1111 у 8-, 10-, 16-е.

Опишіть вісімкову систему числення. Перетворіть вісімкове число та 142 у 2-, 10-, 16-е.

Опишіть десяткову систему числення. Перетворіть десяткове число 100 у 2-, 8-, 16-е.

Опишіть шістнадцяткову систему числення. Перетворіть шістнадцяткове число CE у 2-, 8-, 10-е число.

Яке число більше 22_8 чи 16_{10} ?

3. Оптимізація технологічних процесів і систем управління

Постановка задачі оптимізації. Критерій оптимальності.

Необхідні і достатні умови оптимальності функції декількох змінних. Матриця Гессе.

Методи перетворення задачі умовної оптимізації у безумовну оптимізацію.

Гradientні методи в однокрокових процедурах вибору розв'язків.

Симплекс-метод лінійного програмування (ЛП).

Транспортна задача і методи її розв'язку.

Двоїста задача лінійного програмування.

Класичні задачі варіаційного числення.

Оптимальне керування зі зворотнім зв'язком. Рівняння Ріккати.

4. Основи САПР

Стадії створення САПР (передпроектна стадія, стадія ескізного проектування, стадія технічного проекту і т.д.).

Особливості інформаційного, програмного та організаційного забезпечення САПР.

Роль САПР/АВП у життєвому циклі промислових виробів.

Використання CASE-технологій для розробки програмного забезпечення інформаційних систем.

Переваги технології автоматизації проектування з використання методів програмування перед «ручними» методами.

Методики проектування автоматизованих систем (концептуальне проектування, STEP-технологія).

5. Технічні засоби автоматизації

Що таке клас точності? Як пов'язані особливості зображень класів точності засобів вимірювань з їхніми метрологічними характеристиками?

Які елементи входять до структурної схеми засобу вимірювальної техніки прямого перетворення? Чим відрізняються структурні схеми вимірювального приладу та вимірювального перетворювача?

Які елементи входять до структурної схеми засобу вимірювальної техніки зрівноважувального перетворення? Які переваги притаманні таким засобам вимірювальної техніки? Чим відрізняються структурні схеми вимірювального приладу та вимірювального перетворювача?

Що таке статичні характеристики засобів вимірювальної техніки? Які кількісні параметри характеризують статичні властивості засобів вимірювальної техніки?

Що таке динамічні характеристики засобів вимірювальної техніки? Які чисельні показники характеризують динамічні властивості засобів вимірювань? Як вони впливають на вибір засобів вимірювальної техніки?

Клас точності засобу вимірювальної техніки вказано у вигляді дробу – проаналізуйте особливості його метрологічних характеристик (що унормовується за клас точності, як

визначаються похибки $\Delta(x)$ і $\delta(x)$, характер зміни похибки вимірювання в межах діапазону вимірювання).

Призначення, складові елементи та структура систем автоматичного контролю (навести кілька прикладів вимірювальних каналів для різних вимірюваних параметрів і різних варіантів використання засобів вимірювальної техніки).

Вимірювальні перетворювачі: активні, пасивні, комбіновані. Загальні підходи до вибору перетворювачів і чутливих елементів. Системи дистанційної передачі інформації (на прикладі конкретного перетворювача).

Деформаційні електричні вимірювачі тиску та різниці тисків. Особливості вимірювання тиску агресивних і високотемпературних рідин та газів.

Особливості вимірювання температури провідниковими та напівпровідниковими термоперетворювачами опору. Прилади для вимірювання температури за допомогою термометра опору.

Вимірювання температури термоелектричними перетворювачами (ТП). Властивості ТП і способи їх з'єднання. Способи компенсації похибки, обумовленої відхиленням температури вільних кінців ТП від температури градування.

Особливості вимірювання температури контактними методами. Безконтактне вимірювання температури: пірометри випромінювання (радіаційні, колірні, квазімонохроматичні), акустичні вимірювачі температури.

Вимірювання витрати речовини. Класифікація витратомірів. Особливості вимірювання витрати ультразвуковими, вихровими та коріюлісовими витратомірами. Вимірювання кількості речовини.

Вимірювання рівня. Класифікація рівнемірів. Особливості вимірювання рівня рідин у відкритих і закритих резервуарах, резервуарах з механічними змішувачами. Акустичні та радарні рівнеміри. Вимірювання рівня сипучих речовин.

Вимірювання фізико-хімічних властивостей речовин. Вимірювання концентрації газових і рідких сумішей.

Основні методи та засоби вимірювання вологості газів, емульсій, твердих і сипких матеріалів.

Методи вимірювання густини рідин і газів, класифікація густиномірів. Радіоізотопні та вібраційні густиноміри.

Основи вимірювання в'язкості, види в'язкості, класифікація віскозиметрів. Ротаційні, кулькові та вібраційні автоматичні віскозиметри.

Використання цифрової та мікропроцесорної техніки у вимірювальних приладах. Автоматичні цифрові вимірювальні прилади. Метрологічні характеристики цифрових вимірювальних приладів.

Робота схеми урівноваженого вимірювального моста.

Конструкції і властивості тахогенераторів змінного струму.

Конструкції і робота тахогенератора постійного струму.

6. Автоматизація технологічних процесів галузі

АСР з одним перехресним зв'язком. Умови автономності.

АСР з двома перехресними зв'язками. Умови автономності.

АСР з уведенням похідної від проміжної величини.

Типова АСР витрати речовини в трубопроводі.

Типова АСР рівня з регулятором прямої дії.

Типова одноконтурна АСР рівня з регулятором непрямої дії.

Типова двоконтурна АСР рівняння в ємкості.

Типова АСР тиску з регулятором прямої дії.

Типова одно контурна АСР тиску з регулятором непрямої дії.

Типова двоконтурна АСР тиску.

Типова АСР температури з регулятором прямої дії.

Типова одноконтурна АСР температури в теплообміннику.
 Типова двоконтурна АСР температури в теплообміннику.
 Типова АСР змішування речовин в змішувачі (співвідношення).
 Типова двоконтурна АСР змішування речовин в змішувачі з контролем якості процесу.
 Типова АСР співвідношення витрат “Паливо-повітря”.
 Типова двоконтурна АСР процесу горіння палива.
 Типова схема автоматизації захисту печі від згасання факела.
 Типовий контур безпосереднього цифрового управління та його аналіз.
 ПІД – регулятор, його характеристики.
 Статична точність АСР з П – регулятором.
 Статична точність АСР з ПІ – регулятором.
 Частотні методи розрахунку АСР.
 Двоконтурна АСР і порядок її розрахунку

7. Ідентифікація та моделювання технологічних об'єктів

Визначення передатної функції за графіком перехідної характеристики для об'єктів (каналів), що можуть бути ідентифіковані як елементарні динамічні ланки: інтегральна, диференціальна та інтегро – диференціальна.
 Визначення передатної функції за графіком перехідної характеристики для об'єктів (каналів), що можуть бути ідентифіковані як елементарні динамічні ланки: аперіодична першого порядку, консервативна та ланка транспортного запізнювання.
 Метод площ (метод Симою) визначення дробово – раціональних апроксимуючих передатних функцій.
 Аналітичний метод розрахунку перехідних характеристик об'єктів, заданих звичайними диференціальними рівняннями.
 Числовий метод розрахунку перехідних характеристик для об'єктів, що задаються системою звичайних диференціальних рівнянь у канонічній формі.
 Алгоритми перерахунку перехідних (чи імпульсних) характеристик у частотні та навпаки.
 Безрозмірна форма рівняння динаміки. Канонічна форма.
 Акумуляююча здатність та швидкодія об'єктів.
 Лінеаризація рівняння динаміки

8. Теорія автоматичного управління

Формування передатної функції каналу з диференціального рівняння (системи рівнянь) динаміки об'єкта.
 Дати визначення перетворенню Лапласа та сформулювати умови, за яких воно може бути застосоване.
 Види частотних характеристик автоматичних систем.
 П-, ПІ- та ПІД- закони керування.
 Показники якості автоматичних систем.
 Алгебраїчні критерії стійкості неперервних систем автоматичного керування.
 Частотні критерії стійкості неперервних систем автоматичного керування.
 Гратчасті функції та їх різниці.
 Дискретні перетворення Лапласа – пряме і обернене.
 Z – перетворення - пряме і обернене.
 Структурна схема дискретних систем автоматичного керування. Z-передатна функція замкненої системи.
 Метод простору станів. Отримання рівняння динаміки автоматичної системи з диференціального рівняння.
 Поняття про чутливість, спостережуваність та керованість автоматичних систем. Критерії спостережуваності та керованості.
 Характеристичне рівняння автоматичної системи та визначення її стійкості.

Прямі показники якості автоматичних систем: статична точність, тривалість перехідного процесу, перерегулювання.

Кореневі показники якості: ступінь стійкості (та її зв'язок зі швидкодією), коливність (та її зв'язок з характером перехідних процесів), частота коливань і їх затухання.

Кореневі годографи – визначення та їх властивості:

Показник коливності та настройка системи на задане значення показника коливності.

Кореляція між показником коливності та характером перехідних процесів у системі.

Матриці та їх види. Квадратичні форми.

9. Проектування систем управління

Зобразити функціональну схему регулювання температури потоку на виході змієвикового теплообмінника.

Намалювати функціональну схему автоматичного регулювання витрати вхідного потоку в технологічний апарат.

Робота схеми неврівноваженого моста в комплекті з термометром опору.

Типова функціональна схема дистанційного керування включенням і відключенням живлення електродвигунів і іншого технологічного електроустаткування.

Принципова електрична та конструктивна схеми магнітного підсилювача з Ш - подібним сердечником магнітопроводу.

Побудувати функціональну схему контуру автоматичного регулювання температури з застосуванням перетворювача вимірального сигналу електричного в пневматичний.

Побудувати функціональну схему контуру автоматичного регулювання рівня в технологічному апараті.

Схема, робота і недоліки найпростішого магнітного підсилювача.

Робота електромагнітного реле на змінному струмі.

Конструкції електромагнітних реле.

Конструкції, робота і застосування герконів.

Схеми для прискорення спрацьовування електромагнітного реле.

Функціональна схема технологічного аварійного блокування.

Схема магнітного пускача для дистанційного керування роботою електродвигуна насоса.

ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

На фаховому випробуванні для вступу на освітньо-професійну програму підготовки магістра/спеціаліста по спеціальності 151. «Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології» за змістом завдань у екзаменаційному білеті немає необхідності використання допоміжного матеріалу (довідники, прилади, тощо).

Критерії оцінювання фахового вступного випробування

Вступне фахове випробування проводять лише за затвердженим комплектом екзаменаційних білетів. Кількість варіантів білетів має забезпечити самостійність виконання завдання кожним студентом.

Відмова студента від написання фахового вступного випробування за екзаменаційним білетом атестується як незадовільна відповідь.

Під час вступного випробування студентам дозволяється користуватися ручкою та листами вступного випробування. При виявленні факту використання студентом недозволених матеріалів екзаменаційна комісія має право припинити випробування студента і виставити йому незадовільну оцінку.

Для написання фахового вступного випробування студентам надається не більше 90 хвилин.

Письмові роботи студентів з фахового вступного випробування оцінюють за системою ECTS (100-бальною шкалою).

Повна, правильна та обґрунтована відповідь на питання екзаменаційного білету, який складається з трьох питань, оцінюється такою кількістю балів:

– перше питання – $R_1=35$ балів;

– друге питання – $R_2=35$ балів;

– третє питання – $R_3=30$ балів,

де R_1, R_2, R_3 - значення рейтингу за відповідно перше, друге, третє питання екзаменаційного білету фахового вступного випробування.

Підставами для зниження рейтингу є:

– неповна відповідь на питання екзаменаційного білету (-5 балів);

– неточності у моделюванні процесів, виведенні рівнянь, формулюваннях термінів, правил, законів (-3 бали);

– відсутність обґрунтування наведених висновків (-5 балів);

– недостатня здатність студента до узагальнення та аналізу фактів, інтерпретування схем, графіків і діаграм (-5 балів);

– нечітке, недостатньо логічне, непослідовне викладення матеріалу тощо (- 3 бали);

– неправильна відповідь на питання екзаменаційного білету (0 балів).

Сумарна кількість балів набраних вступником за фахове випробування (значення рейтингу фахового вступного випробування $R=R_1+R_2+R_3=35+35+30=100$ балів).

Приклад типового завдання

1. Показники якості автоматичних систем.
2. АСР з одним перехресним зв'язком. Умови автономності.
3. Основи вимірювання в'язкості, види в'язкості, класифікація віскозиметрів. Ротаційні, кулькові та вібраційні автоматичні віскозиметри.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Головка, Д. Б. Автоматика і автоматизація технологічних процесів [Текст]: підручник для студ. вузів / Д. Б. Головка, К. Г. Реґо, Ю. О. Скрипник. – К. : Либідь, 1997. – 232 с. – Бібліогр.: с. 228. – ISBN 5-325-00843-0.

2. Зайцев, В. Ф. Теорія автоматичного управління [Текст] : підруч. для студ. вищих навч. закл. / В. Ф. Зайцев, В. К. Стеклов, О. І. Бріцький; За ред. проф. Г. Ф. Зайцева. – К.: Техніка, 2002. – 688 с. – Бібліогр.: с. 673–676. – 1000 пр. – ISBN 966-575-044-5.

3. Кожухар, В. Я. Автоматичні системи керування хіміко-технологічними процесами [Текст] : навч. посіб. для студ. хім.-технол. спец. / В. Я. Кожухар, В. В. Брем, Ю. Ф. Каверін ; Одеський національний політехнічний ун-т. Хіміко-технологічний факультет. – Одеса: Екологія, 2005. – 224 с.: рис. – Бібліогр.: с. 221. – ISBN 966-8740-06-8.

4. Кубрак, А. І. Комп'ютерне моделювання та ідентифікація автоматичних систем [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів, які навчаються за напрямом «Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології» / А. І. Кубрак, А. І. Жученко, М. З. Кваско ; Національний технічний ун-т України «Київський політехнічний ін-т». – К.: Політехніка, 2004. – 424 с. – Бібліогр.: с. 409–416. – ISBN 966-622-175-6.

5. Лукінюк, М. В. Технологічні вимірювання та прилади [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. ; Національний технічний ун-т України «Київський політехнічний ін-т». – К.: ІВЦ “Видавництво «Політехніка»”, 2007. – 436 с. : іл. – Бібліогр.: с. 427–428. – 200 пр. – ISBN 978-966-622-247-6.

6. Лукінюк, М. В. Автоматизація типових технологічних процесів: технологічні об'єкти керування та схеми автоматизації [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл., які навчаються за напрямом «Автоматизація і комп'ют.-інтегр. технології» / М. В. Лукінюк;

Національний технічний ун-т України «Київський політехнічний ін-т». – К.: НТУУ «КПІ», 2008. – 236 с. : іл. – Бібліогр.: с. 230–231. – 200 пр. – ISBN 978-966-622-287-2.

7. Остапенко, Ю. О. Ідентифікація та моделювання технологічних об'єктів керування [Текст] : Підручник для студ. вищих закл. освіти за напр. «Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології». – К.: Задруга, 1999. – 424 с.: іл. – Бібліогр.: у кінці розд. – 1000 пр. – ISBN 966-7405-36-2.

8. Попович, М. Г. Теорія автоматичного керування [Текст] : підруч. для студ. вищих технічних навч. закл. – 2-ге вид., перероб. і доп. / М. Г. Попович, О. В. Ковальчук. – К.: Либідь, 2007. – 656 с. – Бібліогр.: с. 650–651. – 540 пр. – ISBN 978-966-06-0447-6.

9. Промислові засоби автоматизації [Текст] : навч. посібник: У 2 ч. Ч. 1. Вимірювальні пристрої / А. К. Бабіченко, В. І. Тошинський, В. С. Михайлов та ін. ; За заг. ред. А. К. Бабіченка. – Харків: НТУ «ХПІ», 2001. – 470 с.

10. Стеклов, В. К. Проектування систем автоматичного керування [Текст] : навч. посіб. / В. К. Стеклов. – К.: Вища школа, 1995. – 231 с. : іл. – Бібліогр.: с. 229–230. – ISBN 5-11-003905-4.

Додаткова література

1. Бабіченко А. К. Промислові засоби автоматизації. – Х: НТУ«ХПІ», 2003. – 658 с.
2. Касаткин А.Г. Основные процессы и аппараты химической технологии. - М.: Химия, 1973.-752 с.
3. Михеев М.А., Михеева И.М. Основы теплопередачи.- М.: Энергия, 1973.-319с

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ

Доцент кафедри АХВ, к.т.н., доц.

Ковальук Д.О.

Доцент кафедри АХВ, к.т.н., доц.

Ярошук Л.Д.

Асистент кафедри АХВ

Бородін В.І.